

Wolfsberg en Mookerheide

Een wandeling door gevarieerd bos en heide van de voormalige landgoederen De Wolfsberg en Mookerheide. De hoogteverschillen staan garant voor mooie vergezichten. In de route zitten enkele steile, korte klimmen.

Lengte: 16 km, met een korte variant van 6,5 km

Tijdsduur: 4,5 uur, korte variant 2 uur

Startpunt: Groesbeek, Dorpsplein (bij het gemeentehuis)

Parkeren: op het parkeerterrein aan de Houtlaan (achter het gemeentehuis, let op: parkeerzones)

Openbaar vervoer: vanaf Nijmegen buslijn 5 naar Groesbeek, halte kerk

Horeca: diverse cafés en restaurants in het centrum van Groesbeek, bij punt 3 Hotel-restaurant De Wolfsberg (tel. 024 - 3971327), bij punt 5 Herberg 't Zwaantje (tel. 024 - 6961434) en bij punt 6 Jacht-slot De Mookerheide (tel. 024 - 3583035)

Routebeschrijving (zie ook het kaartje hiernaast)

1. Dorpsplein

- bij gemeentehuis linksaf Dorpsstraat
- meteen na de spoorrails linksaf het onderhoudspadje in

2. Oude spoorlijn

In 1991 reed de laatste trein tussen Nijmegen en Kleef. De oude spoorlijn heeft nu een recreatieve bestemming: wandelaars en fietsers gebruiken het onderhoudspad en sinds 2008 kan men met de 'Draisine' (fietslorrie) vanaf Groesbeek naar Kleef rijden. Zonder treinverkeer is er actief onderhoud

nodig om de spoorlijn en de bermen vrij te houden van bomen en struiken. De natuur vaart er wel bij. Zand en stenen warmen snel op en vormen een ideaal leefgebied voor de zandhagedis, hazelworm en gladde slang. Ook vlinders houden van dit warme, droge milieu.

- pad blijven volgen tot in het bos
- vóór het huis pal aan de spoorlijn, met bomenlaantje aan uw rechterhand, gaat u linksaf over het spoor een bospad in
- ga rechtdoor naar de beukenlaan en volg deze omhoog tot bij hotel

3. De Wolfsberg

Hotel-restaurant De Wolfsberg is gevestigd in het huis van het voormalige, gelijknamige landgoed. De uit Holland afkomstige heer Rijnbende stichtte het landgoed in 1860 op grond die hij van de staat had gekocht. Zeventig jaar later werd het bos weer eigendom van de staat. Bij het landhuis, maar ook verderop in het bos zijn tal van landgoedachtige elementen te vinden: rododendronstruwelen, sterrenbos, beukenlanen en bijzondere bomen en struiken zoals tulpenboom en taxus. Het sterrenbos, waar acht paden uitkomen op een centraal punt, is in 2010 hersteld en weer zichtbaar gemaakt. Het grootste gedeelte van het bos is aangelegd voor de productie en bestond aanvankelijk uit grove den- en beuken. Voorafgaand aan het zaaien of planten groef men greppels tussen de perceeltjes; dat is hier en daar nog te zien. Het stalen beeld van de bosarbeider dat u onderweg tegenkomt, herinnert hieraan.

- ga terug naar de beukenlaan en sla halverwege linksaf (aan uw rechterhand gaat het bos over in weiland)
- op kruising met onverharde weg rechtdoor, daarna meteen schuin links naar het sterrenbos
- in midden van ster (bij bank) rechtdoor op pad (met bank)
- pad blijven volgen, asfaltweg oversteken en even later rechtsaf beukenlaantje in (rode paaltjesroute)

4. Krombeukenlaantje

Een eeuw geleden was dit een zgn. berceau, een romantisch laantje, gevormd door beuken waarvan de toppen aan elkaar waren gebonden. Het pad eindigde in een cirkel waarin een tafel was geplaatst. Volgens de verhalen dronk de landgoedeigenaar hier regelmatig thee. Later werd dit de plek waar de dorpsbevolking op zondagmiddag naar toe wandelde en de jongelui naar elkaar lonkten. De vraag "Godde mè naor 't Van Papst?" betekende meer dan alleen het maken van een boswandeling. (De toenmalige eigenaar van Landgoed De Wolfsberg heette jonkheer Lawick van Pabst.) Nadat de bomen - vermoedelijk rond 1930 - niet meer in het boogvormige keurslijf werden gedwongen, konden ze weer gewoon omhoog groeien. In 2010 is de oorspronkelijke verbinding tussen het laantje en het sterrenbos hersteld.

- aan einde van laantje (bij tafel) rechtdoor op bospaadje
- aan einde rechtsaf op brede beukenlaan die u helemaal uitloopt
- aan einde linksaf, onverharde weg met fietspad
- pad volgen tot splitsing voorbij het huis

5. Leemkuil en vijver

Naast deze splitsing ziet u in het bos een uitgegraven kuil en in het weiland een kleine vijver. De kuil, waar lang geleden leem werd gewonnen, heeft de naam 'Biessael' en staat al op een kaart uit 1570 vermeld. Toen was het een in de rand van het Nederrijkswald gelegen watertje, vlakbij de Mookerheide. De kuil is in 2001 opgeschoond. Een dikke laag humus en plantenresten zijn verwijderd. Ook zijn enkele bomen langs de rand gekapt. Daardoor komt er meer licht in de kuil en krijgen bijzondere planten die hier thuishoren weer een kans. Wellicht bevindt zich nog kiemkrachtig zaad van deze planten in de grond. In het voorjaar bloeien aan de rand bosanemoon en salomonszegel.

De vijver wordt in de volksmond de vijver van de Zusters van Bethanië genoemd. Deze religieuze gemeenschap was van 1947 tot 1985 eigenaresse van het landgoed De Mookerheide. U staat hier ongeveer 70 meter boven NAP. De leemlaag onder de vijver voorkomt dat hij leegloopt. In de vijver leven groene en bruine kikkers en de kleine watersalamander.

- als u op het asfaltweggetje rechtdoor gaat, bent u binnen vijf minuten bij Herberg 't Zwaantje; keer terug naar de splitsing bij de vijver (punt 5) om de lange route te vervolgen

Verkorte route

- ga rechtdoor op het asfaltweggetje naar Herberg 't Zwaantje
- ga rechtdoor over de semi-verharde weg Bisseltsebaan, na huisnummer 34 gaat u linksaf bij de slagboom een brede beukenlaan in

Vervolg de route bij punt 14

Vervolg lange route:

- ga bij de splitsing rechtsaf (komend vanaf 't Zwaantje linksaf) de onverharde veldweg in
- voorbij slagboom rechtsaf op pad tussen de velden
- de akkers worden bos, het weggetje wordt een laantje
- bij kruising linksaf (gele paaltjesroute), daarna eerste weg rechtsaf, even later asfaltweggetje oversteken
- op kruising met volgende asfaltweggetje linksaf, en direct schuin rechts naar het grote witte gebouw

6. Jachtslot Mookerheide

Het landgoed Mookerheide is in 1901 gesticht. Toen kocht de heer J.J. Luden, telg uit een vermogend geslacht, 133 hectare heide van de gemeente Mook. Bij de bouw van zijn landhuis werden kosten noch moeite gespaard. Zo kwam er een eigen stroomvoorziening. Een ongekende luxe in die tijd, toen geen van de omringende dorpen aangesloten was op een elektriciteitsnet. Het huis was opvallend: een groot, wit, Jugendstil bouwwerk midden op een kale, golvende heide. De beroemde tuinarchitect

Leonard Springer ontwierp het parkbos. Van de stad Nijmegen kocht Luden de titel 'Heer van Heumen'. Meneer leefde op grote voet en hield zich onder andere bezig met het onderzoeken van fazantenmagen. Omdat er geen inkomsten waren, smolt het familiekapitaal als sneeuw voor de zon weg. Al in 1909 was hij gedwongen het landgoed te verkopen. Kort na de oorlog kochten de nonnen van Bethanië het en sinds 1985 is het eigendom van Natuurmonumenten. Het voormalige landhuis is nu een restaurant waarin het bijzonder fraaie Jugendstil interieur voor een groot deel bewaard is gebleven. Voor het verwaarloosde parkbos is een herstelplan gemaakt.

- voorbij het gebouw meteen linksaf over parkeerterrein, asfaltweggetje oversteken en het beukenlaantje in
- bij kruising rechtsaf Lutgartlaan
- aan einde linksaf, daarna rechtsaf langs open heidegebied
- bij einde van raster linksaf door klaphek het heideveld in

7. Heumense schans

De hooggelegen, door aarden wallen omgeven Heumense Schans, en de verderop gelegen Mookerschans, zijn niet bij de beroemde Slag op de Mookerheide van 1574 aangelegd. Ze zijn van jonger datum. Waarschijnlijk waren het militaire verdedigingswerken, maar er is ook wel verondersteld dat de Mookerschans een burgerschans was waar men tijdens rooftochten van huurlingenlegers heen kon vluchten. De bevoorrading van die legers was vaak niet geregeld, zodat ze wel moesten gaan plunderen, of dat nu in eigen of in vijandelijk gebied was.

- pad over heideveld volgen tot aan overkant, trap af, hek door
- op zandweg linksaf en daarna rechtsaf (gele paaltjesroute)
- aan einde weer rechtsaf en derde pad naar links nemen
- u komt bij open gebied met in het midden de Mookerschans, volg het pad erdoorheen, langs infopaneel naar uitkijkpost

8. Mookerschans

De Mookerschans is, evenals de Heumense Schans, een restant van de vroegere Mookerheide (zie 10). Door bosaanplant en gebrek aan beheer is de heide in de loop van de tijd grotendeels verdwenen. Sinds 2010 wordt er gewerkt aan heideherstel. Door de nog resterende heideveldjes te vergroten en met elkaar te verbinden, ontstaat een beter en groter leefgebied voor allerlei bijzondere diersoorten die thuishoren in de heide zoals gladde slang, zandhagedis, blauwvleugelsprinkhaan, nachtzwaluw en roodborsttapuit. Bos maakt plaats voor heide, op sommige plekken is bovendien de voedselrijke bovenlaag verwijderd. Door dunning, herstel van hakhoutbeheer en het verruimen van bospaden worden geleidelijke overgangen gecreëerd. Open bos en bosranden trekken veel vogels aan. Het bos als geheel wordt daardoor gevarieerder en rijker aan soorten.

Roodborsttapuit

- vanaf uitkijkpost (met de rug naar de trap) linksaf het bos in (geel/rode markering), pad volgen tot einde

- aan einde rechtsaf, langs slagboom naar drukke weg
- op asfaltweg even naar links, dan schuin rechts het bos in
- bij tennisbaan rechtsaf, langs slagboom het paadje in

9. Zand en grind

U bent vlakbij nederzetting De Bisselt die aan uw linkerhand ligt. De grond hier is bar slecht: het is een en al zand en grind. Op andere plaatsen van de stuwwal, vooral aan de binnenzijde op de hellingen, heeft de wind vruchtbare löss afgezet. Hier niet. Zand en grind liggen hier voor het opscheppen. Vanuit Mook is er voor de winning van bouw materiaal altijd gegraven. In de 20ste eeuw gebeurde dat op grote schaal en zijn flinke happen uit de heuvels genomen.

- aan einde, voorbij de slagboom, rechtsaf
- voorbij weiland en slagboom linksaf het paadje in
- rechtdoor tot onderin dal, afslagen negeren
- in het dal rechtsaf en meteen linksaf omhoog
- aan einde bij parkeerplaats rechtsaf (geel-rode markering)
- na 150 m linksaf naar klaphek bij open heideveld

10. Mookerheide

Eens strekte de Mookerheide zich uit over duizenden hectaren, van Nijmegen tot voorbij Mook. Nu is het overgrote deel bebost of bebouwd; slechts een enkel stukje is nog daadwerkelijk heide. Heide blijft alleen in stand als de bodem niet te veel wordt verrijkt met voedingsstoffen uit regenwater, lucht of afgestorven planten.

Stikstofminnende planten zoals pijpestrootje verdringen dan de heideplantjes. Natuurmonumenten zet runderen en schapen in om het gebied te begrazen. De dieren eten het gras tussen de hei weg. Ook met

afbranden en afplaggen kan men het wankel evenwicht in stand proberen te houden. Typische heidebewoners zijn de roodborsttapuit, leeuwerik, zandhagedis en diverse soorten loopkevers. Als u geluk heeft, ziet u een boomvalk op zoek naar libellen die boven de hei zweven.

Overigens vond de Slag op de Mookerheide niet óp de Mookerhei plaats, maar aan de voet daarvan, in het moerassige Maasdal ten zuiden van Mook, bij de Riethorst. Daar werd een huurlingenleger van de opstandige Nederlanden in de pan gehakt door Spaanse troepen. Twee broers van Willem van Oranje sneuvelden. Zij zijn begraven in het kerkje van het nabijgelegen dorp Heumen.

Bij helder weer heeft u een weids uitzicht op Noord-Brabant. Het water op de voorgrond is 'Het Kanaal' dat naar het oosten (links) uitloopt in het waterrecreatieoord Mookse Plassen. Het geheel is ontstaan bij zand- en grindwinning.

Opvallend zijn de torens van Cuijk, recht voor u. De linkertoren is van een verdwenen middeleeuwse kerk. Een grote neo-gotische kerk heeft de plaats ingenomen. Cuijk ligt aan de Maas. Links op de voorgrond ligt het dorp Middelaar. Juist rechts van het kerkje van Middelaar is, even verder, het klooster van Sint-Agatha te zien: een breed silhouet met in het midden een kleine, smalle torenspits.

- door het klaphek de hei op en rechtsaf de rode paaltjes volgen
- eerste pad linksaf en de hei oversteken
- aan de overkant, bij wit huis, hek door en rechtdoor tot op zandweg
- linksaf weg vervolgen door het dal

11. Startse dal

Het Startse dal wordt aan beide kanten omsloten door steile, beboste hellingen. Het is een zgn. droogdal dat waarschijnlijk in de laatste ijstijd (80.000 tot 10.000 jaar geleden) is ontstaan. Regenwater en smeltwater konden niet wegzakken in de permanent bevroren bodem en sleten dit dal uit. Nu staat het droog en stroomt er zelden meer water doorheen.

- na 200 m (ruiter)pad rechtsaf steil omhoog volgen
- bovenaan op asfaltweg linksaf

12. Zevendal

Het Zevendal is ontstaan in de op een na laatste ijstijd (180.000 tot 120.000 jaar geleden). Het is in de stuwwal uitgesleten door smeltwater van de gletsjertong die hier toen lag. Het water stroomde in zuidelijke richting naar waar nu de Maas ligt. In de laatste ijstijd veranderde ons land in een winderige poolwoestijn. De wind heeft toen grote hoeveelheden löss, fijne bodemdeeltjes, afgezet op de oosthelling van het dal. De vruchtbare lössgrond is zeer geschikt voor landbouw. Op de onvruchtbare westhelling staat bos.

- bij kruising rechtsaf Papenbergseweg

13. De Bisselt

In de 18de eeuw behoorde Mook bij Kleef. De Pruisische overheid stimuleerde overal in het Kleefse land ontginningen. De Mookerhei zou moeten dienen voor de bouw van een compleet stadje van vijf-honderd gezinnen, met fabrieken, werkplaatsen, handelshuizen en boerderijen. Dit was te hoog gegrepen. Na overleg met de Mookse ingezetenen die een stuk van hun gemeenschappelijk gebruikte heide zouden moeten afstaan, werd besloten een concessie te verlenen op een strook land van ongeveer 250 hectare, zover mogelijk van het dorp Mook vandaan, tegen de Gelderse (Groesbeekse) grens. Degene die de concessie kreeg deed er echter niets mee. De grond is rond 1770 verkocht, vooral aan Mookse boeren. Ook ene rentmeester Motmans verwierf een aanzienlijk deel waarop hij een aantal huizen, een molen en een brandewijnstokerij bouwde. Motmans project, dat in elk geval in het begin zeer succesvol was, vormt de kern van de huidige nederzetting De Bisselt. Grote delen van de verkochte grond zijn echter nog lang heide gebleven.

- aan einde linksaf Bisseltse baan
- voorbij de Lodewijkstraat en voorbij het weiland rechtsaf, bij slagboom, de brede beukenlaan in

14. Lange baan

Deze rechte bosweg maakt deel uit van landgoed De Wolfsberg. De weg is een van de hoofdontsluitingslanen geweest.

- laan volgen zolang u nog grote beuken ziet
- voorbij de laatste grote beuken eerste pad linksaf nemen
- bij kruising met fietspad rechtdoor en daarna rechtsaf, pad schuin naar beneden
- pad krijgt verderop markering met gele paaltjes

15. Bommenlijntje

Het acacialaantje volgt het tracé van het 'bommenlijntje'. Dit was een in de oorlog aangelegde spoorlijn, die vanaf de railverbinding Groesbeek-Kleve naar een Duitse munitieopslagplaats in het bos leidde. Overal in de gemeente Groesbeek heeft rondslingerende of in de grond verscholen munitie veel ongelukken en bosbranden veroorzaakt. En nog steeds moet de Explosieven- en Opruimingsdienst af en toe uitrukken naar Groesbeek vanwege oude bommen die bij ploeg- of graafwerk zijn gevonden.

- vlakbij bosrand op veelsprong tweede pad van links nemen
- eerste pad naar links en dan linksaf op asfaltweg
- op kruispunt rechtsaf Mookse baan en kort daarna eerste weg linksaf Houtlaan
- beneden vóór de spoorwegovergang rechtsaf en daarna vóór het gemeentehuis rechtsaf naar beginpunt.